

HUOM! Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kataja, K., Riihimaa, J. & Rydman, W. (2020). Tiedonhallintalaki korkeakouluissa. AMK-lehti/UAS journal vol. 2020 no. 1. <https://uasjournal.fi/1-2020/tiedonhallintalaki-korkeakouluissa/>

PLEASE NOTE! This is an electronic self-archived version of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version:

Kataja, K., Riihimaa, J. & Rydman, W. (2020). Tiedonhallintalaki korkeakouluissa. AMK-lehti/UAS journal vol. 2020 no. 1. <https://uasjournal.fi/1-2020/tiedonhallintalaki-korkeakouluissa/>

© 2020 Kirjoittajat

Tiedonhallintalaki korkeakouluissa

Tiedonhallinta on tärkeässä roolissa ammattikorkeakouluissa. Uusi lainsäädäntö on edellyttänyt ammattikorkeakouluilta tiedonhallinnan kehittämistä. Ensin EU:n yleinen tietosuojasetus (2016/679) ja sitä tarkentava tietosuojalaki (2018/1050) yhtenäistivät henkilötietojen käsittelyä. Tämän jälkeen toimeenpantiin EU:n saavutettavuusdirektiivi digipalvelulla (306/2019). Viimeisimpänä tuli voimaan tiedonhallintalaki (Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta 906/2019) 1.1.2020.

Tiedonhallintalaki koskee pääosiltaan myös ammattikorkeakouluja ja yliopistoja. Korkeakouluja ajatellen lain tärkeimpiä kohtia ovat:

- Viranomaisia kannustetaan yhteistyöhön. Kansalaiselta ei esimerkiksi tarpeettomasti kysytä toisella viranomaisella jo olevia tietoja.
- Vaatimus tiedonhallintamallista. Tiedonhallintamalli on kuvaus, joka sisältää muun muassa tietoja korkeakoulun toimintaprosesseista, tietovarannoista, tietoaineistojen arkistoinnista ja tuhoamisesta, tietojärjestelmistä ja tietoturvaluustoimenpiteistä.
- Tietoturvallisuuden osalta laki pitää sisällään vaatimuksia esimerkiksi käyttöoikeuksien hallinnasta, tietojen käytön lokituksesta ja tietoaineistojen turvallisuuden varmistamisesta. Tämän lisäksi salassa pidettävät tiedot on yleisessä tietoverkossa siirrettävä suojatulla tiedonsiirtomenetelmällä tai salattuna.
- Paperilla saapuvat asiakirjat tulee muuttaa sähköiseen muotoon, joten niiden käsittely on jatkossa sähköistä.
- Viranomaisyhteistyön perusta on sähköinen tiedonsiirto. Tarvittaessa voidaan käyttää pelkkiä katseluyhteyksiä.
- Korkeakoululla tulee olla käytössä asiarekisteri, johon tallennetaan asiat ja niitä kuvaavat kattavat metatiedot. Asiarekisteri voi muodostua useista eri ohjelmistoista, mikä tulee korostamaan sovellusten omistajuuksia ja niihin liittyvien roolien yhteensovittamista.
- Korkeakoulun täytyy kuvata, kuinka asiakirjajulkisuus toteutetaan. Kuvaus julkaistaan verkossa pois lukien salassa pidettävät tiedot.

Osalla lain vaatimista muutoksista on siirtymäajat, joten kaikkien vaatimusten ei tarvitse olla heti täytettyinä. Kuitenkin jo lain voimaantullessa organisaatioilla tuli olla määriteltynä tiedonhallinnan vastuut.

Mitä hyötyä korkeakouluille on tiedonhallintalaista?

Tiedonhallintalakiin liittyvien toimenpiteiden suunnittelussa on hyvä pohtia tavoitteita: tehdäänkö vain lain edellyttämät minimoitoimenpiteet vai olisiko perusteltua tehdä joillakin osa-alueilla enemmän, jotta organisaatio saisi enemmän hyötyä. Laki korostaa vastuuta ja näkyväksi tekemistä, mutta ei organisointimalleja tai dokumentoinnin muotoja.

Lain vaatimukset on helpompi täyttää, jos organisaatio on jo aikaisemmin noudattanut hyvää tiedonhallintatapaa, käyttänyt asianhallintajärjestelmää, ylläpitänyt arkistonmuodostus- tai tiedonohjaussuunnitelmaa ja tehnyt kokonaisarkkitehtuurityötä. Organisaation on helpompi toteuttaa tiedonhallintalain vaatimukset, kun aiemmat lakisääteiset velvoitteet on otettu kattavasti huomioon.

Laissa on ilmaistu vastuuhenkilöiden nimeämisen merkitys ja delegointivelvoite aiempaa selvemmin. Rehtori on vastuussa, ellei vastuun delegointia ole dokumentoitu. Tämän näkökohdan tulisi suunnata huomiota tiedon resurssiominaisuuteen ja tiedon omistajien vastuisiin.

Sähköisen tiedonsiirron viranomaisorganisaatioiden välillä tulisi vähentää turhia tiedonkeruita ja lisätä yhteentoimivuutta, ja tätä kautta sujuvoittaa toimintaprosesseja koko korkeakoulu yhteisössä.

Opiskelija saa suuremmat oikeudet omaan dataansa. Tiedolla johtamisen näkökulmasta datan keruu ja oppimisanalytiikka luovat uusia mahdollisuuksia. Sen vuoksi johdon on tärkeää ajatella opiskelijälähtöisesti, tunnistaa korkeakoulun tietovarannot ja kiinnittää huomiota datan laatuun tietoa tuottaessa. Tätä päämäärää voidaan tukea esimerkiksi juuri tiedonhallintalain ja muiden ”datalakien” velvoitteilla hyvästä dokumentaatiosta.

Sähköisen tiedonsiirron viranomaisorganisaatioiden välillä tulisi vähentää turhia tiedonkeruita ja lisätä yhteentoimivuutta, ja tätä kautta sujuvoittaa toimintaprosesseja koko korkeakoulu yhteisössä.

Tiedonhallintalaki koskee yhdenmukaisena kaikkia korkeakouluja, jonka vuoksi sen toimeenpanoon haluttiin valmistautua yhdessä. Yhteistyön mahdollisuuksien kartoittamiseksi Tieteen tietotekniikan keskus CSC:tä pyydettiin Ideapankin kautta koordinoimaan ns. ideamuotoilu tiedonhallintalain implementoimiseksi korkeakouluissa. Ideapankki on ammattikorkeakoulujen tietohallintojohtajien AAPA-verkoston, yliopistojen IT-johtajien FUCIO-verkoston ja CSC:n yhteinen väline korkeakoulutuksen ja tutkimuksen digitalisaation edistämiseksi.

Ideasta kohti konkretiaa

Viime vuoden (2019) lopussa tiiviissä aikataulussa tehtyyn ideamuotoiluun osallistui yli 20 henkilöä eri korkeakouluverkostoista. Tuloksina tunnistettiin lain vaikutukset korkeakouluihin, lain toimeenpanon eri kokonaisuudet sekä joukko yhteisiksi määriteltyjä toimenpiteitä. Samoin tunnistettiin lain vaikutukset yksittäisten korkeakoulujen sisäisiin prosesseihin, erityisesti asianhallintaan.

Nopeasti huomattiin, kuinka laajasti tiedonhallintalaki vaikuttaa korkeakoulujen toimintaan. Välittömästi toteutettaviksi toimenpiteiksi nostettiin lain tuomien johdon vastuiden tunnistaminen. Vastuut jaoteltiin korkeakoulujen perustehtäviin (opetus ja tutkimus) ja yleishallintoon. Samoin todettiin koulutustarve. Sen lisäksi kuvataan, kuinka vaatimukset vaikuttavat toimintaan ja luodaan kuva korkeakoulujen valmiusasteesta kunkin vaatimuksen osalta. Tämä vaihe tehdään loppukevällä 2020.

Pidemmillä perspektiivillä tiedonhallintalaki nähtiin ideamuotoiluryhmässä vahvasti uusien toimintatapojen mahdollistajana. Laki tukee korkeakoulujen jo pidemmän aikaa haaveilemaa organisaatioiden välisten tietovirtojen hyödyntämistä ja organisaatioiden välistä yhteistyötä. Tietojen uudelleenkäytettävyys ja rajapintojen hyödyntäminen auttaa digitaalisten, organisaatorajat ylittävien palveluiden kehittämisessä. Vaatimukset kokonaisarkkitehtuurityöstä tukevat korkeakouluissa mm. jatkuvuussuunnittelua ja tietojenkäsittelyn kokonaiskuvan hahmottamisesta.

Tiedonhallintalain (906/2019) Luku 3 (julkisen hallinnon tiedonhallinnan yleinen ohjaus) ei koske korkeakouluja. Keskustelussa nousi vahvasti esiin myös yhteisen korkeakoulujen tiedonhallinnan ohjauksen sisältävän tiedonhallintakartan luonnostelu. Työtä ei onneksi tarvitse aloittaa alusta, vaan aiemmat kokonaisarkkitehtuurityön tulokset ovat suurelta osin sellaisenaan käytettävissä.

Kari Kataja, DI, FM, KTM, KM, Tietosuojavastaava ja tietojärjestelmäpäällikkö, korkeakoulujen tietosuojavastaavien verkoston työvaliokunnan puheenjohtaja, Hämeen ammattikorkeakoulu, kari.kataja(at)hamk.fi

Jaakko Riihimaa, FT, IT-pääsihteeri, AAPA-verkosto, jaakko.riihimaa(at)haaga-helia.fi

Walter Rydman, FM, koordinaattori, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus, walter.rydman(at)csc.fi

Lähteet:

EU:n yleinen tietosuoja-asetus 2016/679. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>

Tiedonhallintalaki: Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta 906/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190906>

Tietosuoja laki 2018/1050. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>

Digipalvelulaki: Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>

Ideapankin käyttöohje: <https://www.csc.fi/ideapankin-kayttoohjeet>

Higher education institutions and act on data management in public administration

Finnish Universities of Applied Sciences have had to react vigorously as several laws that have significant impact on data management have recently come into force. The latest law was the act on data management in public administration at the beginning of 2020.

The law has strong incentives for the cooperation between authorities. Required changes can be difficult, so it is helpful to think possible benefits higher education institutions can gain from the new law. At the end of 2019 AAPA (The Network of CIO's in Finnish UAS's), FUCIO (CIO-network in universities) and CSC - IT Center for Science explored collaboration ideas together. Based on these results, we will continue to work together in late spring 2020